

บทที่ 4

การค้ำเรือพาณิชย์

ความหมายของการค้ำเรือพาณิชย์

1. ความหมายของการค้ำเรือพาณิชย์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่น มิได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานของรัฐทราบถึง เขตอำนาจพื้นที่การค้ำเรือพาณิชย์ ขณะที่เรือพาณิชย์นั้นอยู่ในทะเลอาณาเขต ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ และมีได้บัญญัติความหมายคำว่า “การค้ำ” ให้ความหมายเป็นอย่างไร ปรากฏความหมาย “การค้ำ” ในตำรากฎหมาย ความว่า “การค้ำ” เป็นมาตรการบังคับในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ที่เจ้าพนักงานของรัฐเท่านั้น มีอำนาจดำเนินการค้ำ การค้ำเป็นการกระทำเพื่อจับกุมผู้สงสัย หรือเพื่อพบสิ่งของที่สามรถอาจใช้เป็นพยานเอกสาร เป็นของกลาง หรือเป็นพยานวัตถุ หรือเป็นการกระทำเพื่อช่วยบุคคล การค้ำเป็นการกระทำที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กล่าวคือ ในกรณีที่มีการค้ำสถานที่ การค้ำดังกล่าวเป็นการกระทำที่กระทบถึงสิทธิ เข้าบ้าน และในกรณีทำการค้ำตัวบุคคล การค้ำนั้นเป็นการกระทบถึงสิทธิส่วนบุคคล หรือเสรีภาพในร่างกาย เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงได้วางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการค้ำไว้ เพื่อความเป็นเสรีนิยมของกฎหมาย ดังนี้ การค้ำสถานที่ ได้แก่ การค้ำในที่รโหฐาน และการค้ำในพระราชวัง หรือที่ประทับ ส่วนการค้ำตัวบุคคล ได้แก่ การค้ำตัวผู้ต้องหา และการค้ำบุคคลอื่น¹ โดยเจ้าพนักงานของรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจค้ำ

¹ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538), หน้า 164.

พระราชบัญญัติเรือไทย พ.ศ. 2481 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เรือที่จดทะเบียนเป็นเรือไทย ที่เดินในราชอาณาจักรและเดินระหว่างประเทศ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในเรือไทยหรือได้กระทำความผิดในเรือไทย เจ้าพนักงานของรัฐที่ปฏิบัติการต้องทำการค้น ให้ถือว่าเป็นการค้นในท่าเรือ² ตามความในมาตรา 92 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยบัญญัติรองรับอำนาจหน้าที่เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง ให้มีอำนาจหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แก่ นายทหารเรือชั้นสัญญาบัตร ผู้ทำหน้าที่ ดังต่อไปนี้คือ ผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับการเรือ หรือผู้บังคับกองทหารแห่งราชนาวี

ดังนั้น “การค้นเรือพาณิชย์” จึงเป็นมาตรการดำเนินการของเจ้าพนักงานของรัฐ ที่มีอำนาจหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ทำการรวบรวมพยานหลักฐานและค้นหาความจริงในความผิดอาญา เพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์ความผิดให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ ซึ่งการค้นเป็นมาตรการสำคัญในเรื่องการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม กล่าวคือ กรณีที่เจ้าพนักงานของรัฐทำการตรวจค้นเรือพาณิชย์โดยชอบด้วยกฎหมาย และผู้ดำเนินการค้นเป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่มีความรู้ ความเข้าใจถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ควบคุมเรือพาณิชย์ตามกระบวนการยุติธรรม (due process) แล้ว ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพ และประสิทธิผลการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม หรือในกรณีที่เรือต่างชาติเข้ามาค้นหาวัตถุโบราณในอ่าวไทย เจ้าพนักงานจะค้นและยึดเอาวัตถุโบราณเหล่านั้นได้หรือไม่ เพื่อมิให้ถูกโต้แย้งว่าใช้อำนาจโดยไม่มีขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่

2. ความหมายของการค้นเรือพาณิชย์ ตามกฎหมายของประเทศอังกฤษ

การค้นเรือพาณิชย์ในประเทศอังกฤษ อาจศึกษาถึงอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ ในกรณีทำการค้นเรือพาณิชย์ได้ โดยเทียบได้จากอำนาจการดำเนินการค้นยานพาหนะ (Power of search vehicles) ในกฎหมาย “police and criminal evidence act 1984” และกฎหมายอื่น ซึ่งได้ให้ความหมายพอสรุป ได้ว่า

² มาตรา 55.

อำนาจการค้นยานพาหนะนั้น สามารถกระทำได้เมื่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานอยู่ในสถานการณ์ที่มีความจำเป็นที่สุดที่จะต้องทำการค้นยานพาหนะนั้น จากเหตุอันควรสงสัย เพื่อจะได้มาซึ่งพยานหลักฐาน จากการปฏิบัติการปกป้องคุ้มครองภัยของสาธารณชน อาทิ จากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ ขณะที่ปฏิบัติหน้าที่มีข้อพิจารณาว่าจะจับกุมกลุ่มบุคคลที่ก่อความสงบเรียบร้อยได้อย่างไร จึงจะมีอำนาจหยุดและทำการค้นยานพาหนะบุคคล สิ่งของที่อยู่บนหรือในยานพาหนะนั้นได้ ซึ่งอำนาจค้นนี้ให้ครอบคลุมถึงเรือพาณิชย์ ยานไฮเวอร์กราฟ และอากาศยาน แต่เจ้าพนักงานตำรวจต้องมีเหตุอันสงสัยที่มีเหตุผลเพียงพอ ในขณะนั้นว่าถ้าเป็นสิ่งของ สิ่งของนั้นต้องได้มาจากการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ หรือถ้าเป็นสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ได้มาจากการฉ้อโกง หรือถ้าเป็นทรัพย์สินต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย³ โดยสรุปเจ้าพนักงานตำรวจผู้ค้นสิ่งของนั้นต้องมีเหตุอันควรสงสัยเพียงพอที่เชื่อได้ว่าสิ่งของนั้นจะต้องถูกยึดหรือเป็นสิ่งของต้องห้าม แต่อำนาจค้นดังกล่าวไม่สามารถปฏิบัติการค้นในที่อยู่อาศัย แม้ว่ามีอำนาจค้น ดังเช่น การค้นในที่สาธารณะสถาน ที่ประชาชนมีความชอบธรรมเข้าไปได้ตลอดเวลา เจ้าพนักงานตำรวจจะมีอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ เมื่อเป็นกรณีที่ทำการค้นด้วยบทนิยามความหมายว่า เป็นกรณีที่ยานพาหนะนั้นเคลื่อนที่หรือไม่จำเป็นต้องเคลื่อนที่ แต่อยู่ในความหมายหรือความเข้าใจได้ว่าเป็นภัยต่อสาธารณชน เจ้าพนักงานจึงจะมีอำนาจค้น ซึ่งรัฐบาลอังกฤษได้คำนึงถึงปัญหาดังกล่าว ในคดี Marsh V. Arscoth⁴ อยู่เสมอว่า เมื่อรถยนต์ที่เปิดทำการค้าปิดทำการค้าลงในเวลาใด และรถยนต์คันดังกล่าวใช้เป็นที่อยู่อาศัยด้วย เมื่อเจ้าพนักงานเข้าไปทำการค้นโดยไม่มีอำนาจค้น ให้ถือว่าเป็นการบุกรุก ถ้าการค้นนั้นปราศจากเหตุอันควรสงสัยได้ว่าจะมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น (reasonable grounds for suspecting) แต่เจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจที่กักและค้นยานพาหนะนั้นได้ ก่อนที่ยานพาหนะนั้นจะนำสินค้าออกไปจากพื้นที่ที่ขนถ่ายสินค้า

³ Section 1 (6), (8), 2 (10)

⁴ H.C. Standing Committee E, sess. 1983-84, Col. 119.

จากที่กล่าวมา มีปัญหาความเสี่ยงอยู่ที่ว่าการใช้อำนาจค้นโดยมิชอบ มิได้เป็นไปตามความจำเป็นตามอำนาจหน้าที่ โดยการใช้อำนาจหน้าที่มิได้สัมพันธ์กับความจำเป็น จึงเป็นการใช้อำนาจค้นที่มิชอบ แต่อัตราการจับผู้กระทำความผิดด้วยความจำเป็นด้วยการค้น ด้วยเหตุอันควรสงสัยอยู่ในอัตราที่ต่ำ และในกรณีที่รัฐมิได้ให้เจ้าพนักงานตำรวจมีทางเลือก โดยให้มีการใช้ดุลพินิจให้ทำการค้นยานพาหนะด้วยเหตุดังกล่าวแล้ว จะส่งผลต่อการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งเป็นเงื่อนไขต่อการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าพนักงานตำรวจให้มีประสิทธิภาพได้⁵

กฎหมายฉบับนี้ เป็นกฎหมายที่รัฐบัญญัติให้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจว่าสามารถปฏิบัติหน้าที่ค้นยานพาหนะได้ในกรณีใด⁶ จึงมีการกำหนดกฎเกณฑ์ของเจ้าพนักงานตำรวจ ตามกฎหมายฉบับนี้โดยบัญญัติไว้เป็น Code of conduct ของตำรวจ หรืออีกชื่อหนึ่งว่า Code of Practice ว่าด้วยวิธีการปฏิบัติในรายละเอียดซึ่งเจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจค่อนข้างมาก อำนาจหน้าที่ดังกล่าวถ้ามีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าพนักงานตำรวจก็มีอำนาจค้นได้โดยไม่ต้องมีหมายค้น แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ (reasonable grounds for suspecting) โดย Code (a) จะเป็นกฎเกณฑ์กำหนดหลักเกณฑ์การค้น 2 ประการด้วยกันคือ 1. ค้นบุคคล โดยไม่จำเป็นต้องจับกุม 2. ค้นยานพาหนะโดยไม่จำเป็นต้องเข้าทำการจับกุม⁷ การปฏิบัติหน้าที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ดังกล่าว ให้ศาลใช้ดุลพินิจที่อาจจะยกเว้นไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้นได้⁸ การค้นตัวบุคคลและยานพาหนะ มีวัตถุประสงค์เพื่อหาทรัพย์สินที่ขโมยมา (stolen goods) หรืออีกประการหนึ่ง คือ ทรัพย์สินที่ต้องห้าม (prohibitive article) ถ้าค้นในที่สาธารณะ เพื่อตรวจค้นว่ามีอาวุธปืน ยาเสพติดต่าง ๆ หรือไม่ การจะค้นได้ เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องมีหลักเกณฑ์เดียวกัน คือ ต้องมี

⁵ L.H. Leight "The Police and Criminal Evidence Act 1984," The Criminal Law Review (September 1985) : 535-536.

⁶ Article 1-3.

⁷ Article 66 (a).

⁸ Article 67.

เหตุอันควรสงสัย (reasonable grounds for suspecting) ว่ามีการกระทำความผิดโดยมีสิ่งของต่าง ๆ เหล่านั้น หรือบนยานพาหนะนั้นมีสิ่งของต่าง ๆ เหล่านั้นอยู่ที่ตัวบุคคลนั้น ซึ่งเป็นการค้นในที่สาธารณะ การค้นทุกครั้งต้องปฏิบัติไปตาม Code ที่กล่าวมา การค้นและยึดพยานหลักฐานที่ฝ่าฝืน code A..1 นั้น อาจจะมีผลทำให้พยานหลักฐานที่ได้มานั้นเสียไป เพราะศาลจะไม่รับฟังก็ได้ ตามมาตรา 67 ของบทบัญญัติ “police and criminal evidence act 1984” การค้นลักษณะนี้ มิใช่เป็นการปิดถนนค้น แต่เป็นการค้นทั่ว ๆ ไป⁹ เพื่อค้นหาความจริง และพยานหลักฐานที่มีเหตุผลอันเพียงพอสนับสนุนได้ว่า บุคคลนั้นเป็นบุคคลที่ต้องสงสัย ซึ่งมีหลักการเดียวกันกับอำนาจค้นโดยไม่ต้องมีหมายค้น หรือการจับกุมผู้ต้องสงสัยโดยทำการตรวจค้นไว้ก่อน ดังเช่น ผู้ต้องสงสัยมีอาวุธปืนไว้ในครอบครอง ขณะที่อยู่ในที่สาธารณะ ภายใต้กฎหมาย “Firearms Act 1968” ซึ่งเจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจค้นยานพาหนะนั้นด้วย หรือผู้ต้องสงสัยครอบครองยาเสพติดให้โทษเป็นพยานหลักฐานในคดี รวมทั้งการป้องกันการก่อการร้าย แต่เจ้าพนักงานตำรวจต้องมีระดับตำแหน่งไม่ต่ำกว่าระดับผู้กำกับการ ให้เป็นผู้ที่ออกหมายค้นได้

3. ความหมายของการค้นเรือพาณิชย์ ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา

ความหมายของ “การค้น” ในประเทศสหรัฐอเมริกา อาจศึกษาความหมายคำว่า “การค้น” (search) ได้จาก Black's Law Dictionary ซึ่งให้ความหมายพอสรุปได้ว่าหมายถึง

“การค้นหา หรือการแสวงหาสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากซ่อนเร้น ปกปิด ให้ปรากฏขึ้นจากการตรวจสอบบ้านเรือน อาคาร หรือบุคคล หรือยานพาหนะ อากาศยาน เป็นต้น หรือพยานหลักฐานเพื่อใช้ประกอบการดำเนินคดีกล่าวหาการกระทำความผิด โดยมีความมุ่งหมายที่ต้องการค้นหาสิ่งของที่ถูกซุกซ่อน ปกปิด ให้ปรากฏความจริงออกมา รวมทั้งการสังเกตด้วยสายตาต่อบุคคล ในลักษณะที่เป็นการละเมิดต่อสิทธิส่วนบุคคลรวมอยู่ด้วย¹⁰

⁹วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ. “การสัมมนาเรื่องกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเทศอังกฤษ (ตำรวจ อัยการ ศาล กับการสอบสวนคดีอาญา). เอกสารส่งเสริมวิชาการตำรวจ, กรมตำรวจ (กรุงเทพมหานคร : กองวิชาการ, 2539), หน้า 42-52.

¹⁰Henry Campbell Black, Black's Law Dictionary, SIXTH EDITION (ST. PAUL, MINN WEST PUBLISHING CO, 1990) P. 1349.

ในประเทศสหรัฐอเมริกา การค้นโดยละเมิดต่อกฎหมายหรือทำการค้นโดยไม่มีเหตุอันสมควร ภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 4 ค.ศ. 1791 (The Fourth Amendment) จะกระทำมิได้ โดยบัญญัติคุ้มครองสิทธิในชีวิต ร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และทรัพย์สินของประชาชนให้ได้รับความปลอดภัย จากการค้นโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร และหมยอาญาจะกระทำมิได้ ในกรณีขออนุญาตค้นจะต้องอาศัยเหตุผลอันสมควร หรือคำปรึกษาของผู้แจ้งขอให้ออกหมาย และหมายนั้นต้องระบุโดยละเอียดถึงสถานที่ ที่จะตรวจค้นและบุคคลหรือสิ่งของที่ จะถูกจับหรือยึด

รัฐธรรมนูญ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 4 บัญญัติหลักการ เหตุอันควร (probable cause) ในเรื่องอำนาจแห่งการออกหมายค้น เพื่อตรวจสอบวัตถุประสงค์ของการเข้าทำการค้น ว่ามีเหตุผลอันสมควรหรือไม่ ซึ่งศาลสูงประเทศสหรัฐอเมริกาได้ยึดถือตลอดมาว่า ศาลมีอำนาจที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ข้อวินิจฉัยในการออกหมายค้น ว่าสมควรจะออกหมายค้นได้หรือไม่ เพื่อป้องกันการค้นและยึดสิ่งของโดยมิชอบจากเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งกฎเกณฑ์เหตุผลอันสมควรที่จะทำการค้นได้หรือไม่นั้นเกิดขึ้น เมื่อข้อเท็จจริงและพยานแวดล้อม ภายใต้การสืบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจ มีเหตุผลอันควรเชื่อโดยสุจริตในข้อมูลที่ได้ทำการสืบสวนอย่างเพียงพอว่า มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น หรือกำลังจะเกิดขึ้น ดังเช่น คดี Skale V. Kolb, N.D. 239 N.W. 2d 815, 817) จึงให้ทำการค้นได้

การค้นโดยมีหรือไม่มีหมายค้นนั้น ต้องเกี่ยวข้องกับโอกาสที่จะเป็นไปได้ ตามกฎเกณฑ์เหตุอันควร (probable cause) ที่มีใช้เรื่องข้อเท็จจริงทางเทคนิค (technical) ต้องเป็นเรื่องของข้อเท็จจริงที่ ยึดแล้ว (factual) ว่ามีเหตุผลอันสมควรจากพยานหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือ (belief) มากกว่า มีเหตุผลพื้นฐานพอสมควรที่จะเชื่อได้ว่า จะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นตามที่กล่าวมา และปรากฏข้อเท็จจริงอยู่ภายใต้การแสวงหา หรือการสืบสวนด้วยเหตุผลอันสมควร ที่ทำให้วิญญูชนทั่วไปเชื่อว่า ผู้ต้องสงสัยได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหาในคดีอาญา หรือในคดีแพ่งที่เชื่อว่าการกระทำ ดังกล่าวเกิดขึ้นแล้ว ดังเช่นในคดี Cook V. Singer Sewing March Co., 138 Cal. App. 418, 32 P. 2 d. 430, ดังนั้น การจับ การค้น และกักตัวบุคคลใด ต้องมีเหตุอันควร (reasonable ground) ที่จะเชื่อว่าผู้นั้นควรถูกจับหรือถูกทำการค้น โดยมีข้อเท็จจริงและพยานแวดล้อมรองรับ หรือมีเหตุตามสมควรที่จะเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น หรือกำลังจะเกิดขึ้น ในคดี Com. V. Stewart, 358 Mass 747, 267 N.E. 2d 213

กฎหมายดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้หลักการเหตุอันควร (probable cause) ที่วิญญูชน เชื่อว่ามีการกระทำผิดของผู้ต้องสงสัย ถ้าเจ้าพนักงานมีแต่เพียงข้อสงสัย แต่ไม่มีข้อเท็จจริงหรือ พยานแวดล้อมอื่นแล้ว ยังไม่เพียงพอที่ทำการจับกุมหรือค้นได้ ในคดี States V. Jones, 248 or 428, 435 P. 2d 317, 319.

ดังนั้น ในการปฏิบัติหน้าที่สืบสวนแสวงหาพยานหลักฐานตามปกติ ต้องอยู่ภายใต้ เงื่อนไขโดยมีเหตุอันควร ประกอบด้วยความเห็นตามที่วิญญูชน เห็นความเป็นไปได้ตาม ข้อเท็จจริงที่จะเกิดขึ้น จึงจำต้องค้นสถานที่นั้น จึงประกอบเป็นกฎหมาย Reasonable grounds ที่จะเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิด ในคดี Paula V. State, Fla. App. 188 So. 2 d 388, 390

พยานหลักฐาน ที่ได้มาโดยการละเมิดกฎหมายการค้นและการยึด ที่ได้รับการคุ้มครองตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่มิชอบ และไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดีได้ ภายใต้กฎหมาย (exclusionary rule) ในคดี Mapp V. Ohio, 367 U.S. 643, 81 S.ct. 1684, 6 L. Ed. 2 d 1081 แต่ในกรณีเจ้าพนักงานกระทำการ โดยสุจริตและมีเหตุอันควร (in good faith and in reasonable) แล้ว ก็ได้รับการยกเว้นให้รับฟัง พยาน หลักฐานนั้นได้ ภายใต้กฎหมาย (good faith exception) แต่ทั้งนี้เจ้าพนักงานนั้นต้องเข้าใจ ว่ามีอำนาจที่กระทำการนั้นได้โดยสุจริต ในคดี United States V. Leon, 468 U.S. 897 104 S. Ct. 3405, 82 L.Ed. 2 d 677. ซึ่งเป็นข้อยกเว้นที่รับรอง การกระทำของเจ้าพนักงานที่กระทำโดยสุจริต มีสิทธิเชื่อในการเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลว่า มีสาระสำคัญพื้นฐานมาจากกฎหมาย เหตุอันควร (Probable Cause) ในคดี State V. Murphy, Mo. App., 693 S.W. 2d 255, 266. ซึ่งกฎหมายนี้จะ อนุญาตให้เจ้าพนักงานจับกุมบุคคลใดที่กระทำผิดอาญา โดยไม่มีหมายจับ ในเหตุการณ์ที่เจ้า พนักงานมีพยานหลักฐานมากกว่า การสงสัยว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดอาญา ในกรณีที่ปัญหาเกี่ยวกับข้อสงสัย ดังเช่น ในคดี Nugent V. Superior Court for San Mateo Country, 254 C.A. 2d 420, 62 Cal Rptr. 217, 221

การค้นและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

1. การค้นได้รับการคุ้มครองตามปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งองค์การ สหประชาชาติประกาศเพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับและถือปฏิบัติต่อสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948... ด้วยเหตุที่เป็นสิ่งจำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลัก นิติธรรม ถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวบุคคล และใน

ความเสมอกันแห่งสิทธิของชายและหญิง... ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้นเรือพาณิชย์ ที่ได้รับการคุ้มครองมีบัญญัติไว้ในข้อ 12 ในสาระสำคัญว่าด้วยการเข้าแทรกสอดโดยพลการในกิจส่วนตัว ครอบครัว เลหสถาน ของบุคคลนั้นจะกระทำมิได้ (no one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family, home or correspondence,...) ซึ่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติมิได้มีผลผูกพันประเทศสมาชิก เนื่องจากไม่มีสภาพบังคับ ไม่ถือเป็นกฎหมายหรือเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ดังเช่น กฎบัตรสหประชาชาติ แต่เป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดความผูกพันทางศีลธรรมที่จะให้ประเทศที่เป็นสมาชิกยึดถือปฏิบัติตาม โดยการบัญญัติเป็นกฎหมายภายในอีกชั้นหนึ่ง ไม่มีหลักเกณฑ์หรือรายละเอียดเพื่อให้รัฐสมาชิกปฏิบัติแต่อย่างใด โดยมีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่จะอยู่อาศัยในเลหสถานโดยปกติสุข ในฐานะที่เป็นเจ้าบ้านหรือผู้ครอบครองสถานที่อันเป็นเลหสถาน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแห่งสังคมของประเทศนั้น ๆ

2. การค้นเลหสถานได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
 ในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ว่าด้วย “สิทธิหน้าที่และการมีส่วนร่วมของพลเมือง”

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเลหสถาน¹¹ ได้รับการคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเลหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเลหสถาน โดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการตรวจค้นเลหสถาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย¹²

ในหมวดศาล ว่าด้วยการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ในคดีอาญา การค้นในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ¹³

¹¹ มาตรา 35 วรรค 1

¹² มาตรา 35 วรรค 2

¹³ มาตรา 238

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 โดยมีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น ตลอดจนปรับปรุงโครงสร้าง การเมืองให้มีเสถียรภาพ และประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ได้คำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ โดยมีแนวความคิดว่า ในอดีตที่ผ่านมาแม้ประเทศไทยจะได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามแบบอย่างของอารยประเทศโดยสมบูรณ์แล้วก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่ายังมีสาเหตุปัจจัยอีกมากมายหลายอย่าง ที่เป็นอุปสรรคขวางกั้นมิให้การปกครองบ้านเมืองดำเนินไปด้วยความราบรื่น ทั้งยังมีเหตุการณ์ทางการเมืองหลายอย่างเกิดขึ้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็น สิ่งที่ทำให้ประชาชนคนไทย รู้สึกเสื่อมศรัทธาต่อการปกครองบ้านเมืองเช่นว่านี้เป็นเหตุให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพ จนไม่สามารถแก้ไขปัญหาบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาสำคัญ ๆ ที่กระทบต่อปากท้อง และความเป็นอยู่ของประชาชนหลายเรื่อง ถูกปล่อยปละละเลย จนแทบจะไม่เห็นหนทางว่าจะสามารถปิดปากให้ลุล่วงไปได้อย่างไร นับได้ว่าเป็นสภาวะวิกฤติของสังคมไทยที่น่าห่วงใยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสภาวะวิกฤติที่ค่อนข้างเบ็ดเสร็จทุกด้านทุกมิติ และทุกระดับของชีวิต ทั้งของชีวิตบุคคล ชีวิตชุมชนและชีวิตประเทศ เกี่ยวข้องโยงใยและสับสนปนเปกันจนแทบจับต้นชนปลายไม่ถูก... ดังนั้นการจะแก้ปัญหาของสังคมไทยให้ได้ผลจริงจัง และสถาพรนั้น จึงจำต้องกระทำการหลายด้านไปพร้อม ๆ กัน โดยเริ่มต้นที่การปฏิรูปการเมืองก่อน

เห็นได้ว่าในเรื่องการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลว่าด้วยการค้นในเคหสถาน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติหลักการทั่วไปไว้แล้ว ส่วนกฎเกณฑ์ รายละเอียดการให้ความคุ้มครองให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ๆ ถ้ามิเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้จะทำการค้นมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล ซึ่งในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้บัญญัติการค้นเรือพาณิชย์ไว้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เป็นแนวทางที่ชี้ให้เห็นว่า รัฐพึงต้องให้ความเคารพในสิทธิและเสรีภาพในเคหสถานของบุคคล การออกกฎหมายหรือระเบียบใดมาก็ตาม จำต้องให้สอดคล้องกับแนวทางที่รัฐกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ¹⁴ แต่เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาสาระสำคัญของรัฐ

¹⁴ สุเมธ ลิขิตธนานันท์, “เหตุในการจับกุม”, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 30.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช 2540 แล้ว จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้จัดวางระเบียบการปกครองประเทศไว้ โดยให้ประชาชนไทยมีส่วนร่วมมากที่สุด เท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์การเมืองของไทย การมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นนี้ มีนัยสำคัญอย่างน้อยที่สุด 4 ประการ คือ

1. ความคิดเห็นของประชาชนมีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบัญญัติ และกลไกของรัฐธรรมนูญ
2. ตัวแทนของประชาชนเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญ
3. ประชาชนสามารถคาดหวังได้ว่าจะได้รับประโยชน์จากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพราะเป็น “ธรรมนูญแห่งสิทธิเสรีภาพ” ของประชาชน
4. ประชาชนจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ รักและหวงแหนรัฐธรรมนูญฉบับใหม่... รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงควรจะต้องเป็น “รัฐธรรมนูญแห่งสิทธิเสรีภาพ” ของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นรัฐธรรมนูญแห่งอำนาจ”¹⁵

3. การคั่นในทีรโหฐานในคดีอาญา ได้รับการคุ้มครองโดยศาล

อำนาจคั่นในทีรโหฐาน ตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ให้มีผลใช้บังคับทันที นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ดังนั้น รายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการคั่นในคดีอาญา ชอบที่จะบัญญัติไว้ในกฎหมายที่มีความสำคัญลำดับรองลงมาให้มีความสอดคล้อง จากหลักการและเหตุผลที่รัฐมุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มิได้มุ่งคุ้มครองอำนาจเจ้าพนักงานของรัฐ ดังเช่น ความผิดที่เกิดขึ้นในเรือไทยให้ถือว่าเจ้าพนักงานต่อไปนี้เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย เพื่อปฏิบัติตามมาตรา 78 และมาตรา 92 ซึ่งได้แก่ พนักงานเจ้าท่า หรือผู้รักษาการ เจ้าท่า นายทหารชั้นสัญญาบัตร ผู้ทำหน้าที่ดังต่อไปนี้ คือ ผู้บังคับการกองทหารแห่งราชนาวิ เจ้าพนักงานประมง หรือเจ้าพนักงานศุลกากรตั้งแต่ตำแหน่งประจำแผนก

¹⁵(ร่าง) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน สิงหาคม 2540, หน้า 96.

ขึ้นไป เจ้าพนักงานอื่นซึ่งรัฐมนตรีได้แต่งตั้งเพื่อการนี้ เจ้าพนักงานประมงและเจ้าพนักงาน
ศุลกากรต่ำกว่าประจำแผนกลงมา ให้ถือว่าเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ¹⁶ อันเป็นการ
คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ควบคุมเรือพาณิชย์ แต่เจ้าพนักงานดังกล่าวมีขอบเขตพื้นที่อำนาจหน้าที่
เพียงใด มิได้กล่าวไว้ โดยเฉพาะศาลผู้ออกหมายค้น ศาลใดเป็นผู้รับผิดชอบใช้อำนาจออกคำสั่ง
หรือออกหมายค้น

บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ บัญญัติคุ้มครองเสรีภาพบุคคลในเคหสถาน แต่ในขณะ
เดียวกันบัญญัติข้อยกเว้นการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวไว้ ความว่า “...เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบท
บัญญัติแห่งกฎหมาย” จากบัญญัติเช่นนี้เห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญได้เปิดโอกาสให้รัฐใช้อำนาจในการ
จำกัดสิทธิเสรีภาพในการค้นเรือพาณิชย์ได้ แต่ต้องใช้อำนาจให้อยู่ในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติให้
อำนาจไว้ กฎหมายที่ให้อำนาจดังกล่าว คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเอง
กล่าวคือ รัฐมีอำนาจในการค้นเพื่อแสวงหาพยานหลักฐาน เพื่อประกอบการสอบสวน ได้สวน
มูลฟ้อง และพิจารณาของศาลเกี่ยวกับคดีอาญา เมื่อผู้ใดกระทำความผิดอาญาขึ้นในเรือไทย ก็เป็น
หน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐที่จะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยผ่านกระบวนการ
ตั้งแต่การสอบสวน จนถึงการพิจารณาพิพากษาของศาล สิ่งสำคัญที่จะต้องใช้ในการพิจารณาคดี
อาญาที่เกิดขึ้นในทะเลอาณาเขต คือ พยานหลักฐานซึ่งอาจได้มาด้วยวิธีการค้น แต่การค้นก็ไม่จำ
เป็นจะต้องกระทำหลังจากที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นเสมอไป โดยที่รัฐมุ่งที่จะใช้กระบวนการ
ยุติธรรมทางอาญาเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งจะต้องกระทำทั้งทางด้านป้องกันและ
ปราบปรามไปพร้อมกัน ดังนั้น การค้นอาจจะนำมาใช้เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดอาญา
ขึ้นก่อนก็ได้ กล่าวโดยสรุปก็คือ รัฐอาจจะใช้อำนาจเพื่อผลในการป้องกันและปราบปราม
ดำเนินมาตรการในเรื่องการสืบสวน¹⁷ และการสอบสวน¹⁸ ให้เป็นผลสำเร็จได้ก็ด้วยการค้น

¹⁶ มาตรา 55

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10), 17.

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11).

การสืบสวนสอบสวนจะมีผลเป็นรูปธรรม ที่ชอบด้วยกระบวนการยุติธรรมตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้นมาได้ ก็โดยการขอหมายอาญา¹⁹ นั้นเอง กล่าวโดย เฉพาะในที่นี้ คือ หมายค้น เพื่อป้องกันการให้เจ้าพนักงานของรัฐ ทำการค้นในเคหสถานของบุคคล เพื่อแสวงหาพยานหลักฐาน ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในเรื่องหมายค้น ซึ่งประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา เป็นกฎหมายลำดับรอง ได้บัญญัติการจำกัดสิทธิในด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ก. สิทธิที่จะอยู่อาศัยในเคหสถานอย่างปกติสุข ได้แก่ การที่เจ้าบ้านหรือผู้ครอบ ครองสถานที่อันเป็นเคหสถาน จำต้องยอมให้เจ้าพนักงานของรัฐใช้อำนาจเข้าไปในเคหสถาน เพื่อ ค้นหาพยานหลักฐาน ถ้าจำเป็นยังจะต้องยอมให้เจ้าพนักงานเปิด หรือทำลายสิ่งกีดขวางภายใน เคหสถานได้อีกด้วย²⁰

ข. สิทธิในการเคลื่อนไหวกของบุคคลที่พักอาศัยอยู่ในเคหสถาน ได้แก่ การที่บุคคล อาจถูกเจ้าพนักงานที่เข้าไปค้นในเคหสถาน ทำการควบคุมตัว หรืออยู่ในความดูแลของเจ้าพนักงาน ในขณะที่ทำการค้นเท่าที่จำเป็นก็ได้²¹

อนึ่ง ตัวบุคคลที่พักอาศัยอยู่ในเคหสถานก็อาจถูกค้นได้เช่นเดียวกัน โดยวิธีการเช่น เดียวกันกับการค้นตัวผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด แต่จะต้องค้นภายหลังที่ได้เข้าไปค้นใน เคหสถานโดยชอบแล้ว²²

¹⁹ มาตรา 2 (9).

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 94.

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 100 วรรค 1.

²² จุติ ธรรมมนโอนิช, “การค้น”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 13-15.

ขอบเขตพื้นที่อำนาจของเจ้าพนักงานผู้ทำการค้นเรือพาณิชย์

วิทยานิพนธ์นี้ ทำการศึกษาและวิเคราะห์เฉพาะขอบเขตพื้นที่อำนาจของเจ้าพนักงานผู้ทำการค้นเรือพาณิชย์ขณะที่อยู่ในทะเลอาณาเขต ที่มีความมุ่งหมายเพื่อแสวงหาพยานหลักฐาน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาคำเนินคดีอาญา หรือการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น แม้ว่าการค้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อาจจำแนกได้ 2 ประเภทด้วยกัน คือ การค้นสถานที่ กับ การค้นตัวบุคคล ซึ่งการค้นสถานที่ มีวัตถุประสงค์เพื่อพบตัวบุคคลและสิ่งของ และการค้นตัวบุคคลก็เพื่อพบสิ่งของ ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการค้นก็เพื่อพบตัวบุคคลและสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีอาญาได้ ในกรณีเป็นสิ่งของ กฎหมายวางหลักไว้ว่า “...เพื่อจะใช้...” “...ซึ่งได้มา...” และ “...ซึ่งมีไว้...” เท่านั้น แต่ถ้าเป็นสิ่งของประเภทที่ “ได้ใช้ในการกระทำความผิด” ไม่มีบัญญัติไว้ จึงน่าคิดว่าถึงแม้ว่าเจ้าพนักงานจะมีเหตุอันควรสงสัยเพียงใดก็คงจะค้นไม่ได้ ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะย้อนไปใช้หลักตามมาตรา 69 (2) โดยจะต้องออกหมายให้ค้นตัวบุคคล เพื่อพบสิ่งของที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด²³ แต่พนักงานสอบสวนมีอำนาจค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มา หรือได้ใช้ หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการค้น²⁴ ซึ่งในพระราชบัญญัติเรือไทย ให้อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจชั้นผู้ใหญ่ดังกล่าวมาแล้ว ยังบัญญัติให้เจ้าพนักงานศุลกากร ตั้งแต่ตำแหน่งหัวหน้ากองขึ้นไป ทำการกักหรือยึดในความผิดอื่นใดที่เกิดขึ้นในเรือ และมีอัตราโทษจำคุกกำหนดไว้ในกฎหมายอย่างต่ำสิบปี หรือสูงกว่านั้น²⁵ แต่ห้ามมิให้กัก หรือยึดเกินกว่าสองวัน โดยมีได้รับอนุญาตจากศาล การนับระยะเวลา นั้น ถ้าเรืออยู่ในเมืองท่าสยาม ให้เริ่มนับแต่วันที่กักเรือ หรือยึดเอกสาร ถ้าถือมิได้อยู่ในเมืองท่าสยาม ให้นำเรือเข้ามาในเมืองท่าสยามโดยด่วน และระยะเวลาเช่นว่านั้นให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่เรือถึงเมืองท่าสยาม²⁶ ถ้าเจ้าพนักงานเห็นเป็นการสมควรที่จะขยายการกักเรือ

²³ จุติ ธรรมมโนวานิช, “การค้น”, หน้า 16.

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11).

²⁵ มาตรา 56 (2).

²⁶ มาตรา 56 วรรค 2

หรือยึดออกไปเกินสองวัน ก็ให้ยื่นคำร้อง ต่อศาลภายในระยะเวลาเช่นว่านั้น ในกรณีเช่นนี้ให้เจ้าพนักงานมีอำนาจกักหรือยึดต่อไปได้ จนกว่ามีคำชี้ขาดของศาลชั้นต้น คำชี้ขาดนี้ให้ถือเป็นที่สุด²⁷ และให้เจ้าพนักงาน หรือศาล โดยคำขอของเจ้าพนักงาน แล้วแต่กรณี กักเรือหรือยึดเอกสาร จนกว่าจะได้ปฏิบัติถูกต้องตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ได้ฝ่าฝืน หรือความต้องการของกฎหมายอื่น²⁸

พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ทำการค้นเรือพาณิชย์ โดยไม่มีหมายค้นไม่สามารถกระทำได้

ในกรณี ที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ค้นด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีหมายค้น ซึ่งเป็นกรณีที่ออกหมายค้นได้ หรือค้นได้ตามประมวลกฎหมายนี้²⁹ จะทำได้หรือไม่นั้น ในชั้นนี้ กรมตำรวจยังมีความเห็นเป็น 2 ฝ่าย และไม่อาจหาข้อยุติได้ ซึ่งกรมตำรวจจะได้หารือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อยุติ และจะแจ้งผลมาให้ทราบโดยด่วนที่สุด

อนึ่ง ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ที่บัญญัติว่าบทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ เป็นเหตุให้การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายต่าง ๆ ให้มีอำนาจในการค้นไว้เป็นพิเศษ จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 49 ไม่สามารถกระทำได้ การค้นของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และแนวทางที่กล่าวข้างต้น³⁰

²⁷ มาตรา 56 วรรค 3

²⁸ มาตรา 59 วรรคท้าย

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92 วรรคสอง

³⁰ กรมตำรวจ, “หนังสือด่วนที่สุด ที่ 0606.6/150066”, 24 ตุลาคม 2540.

เนื่องจากรัฐธรรมนูญได้บัญญัติหลักการจับ หรือหมายจับ หมายค้น ให้ออกโดยศาล ซึ่งสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล ที่มุ่งให้ความคุ้มครองประชาชนว่าศาลต้องเป็นองค์กรที่ตรวจสอบเหตุการจับและการค้น ซึ่งเท่ากับยกเลิกอำนาจการออกหมายจับโดยพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ โดยปริยาย³¹ ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นดังกล่าว ที่ว่าเป็นการยกเลิกอำนาจการออกหมายจับ หมายค้น โดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ โดยให้ศาลเป็นผู้ออกหมายค้น เว้นแต่ต้องด้วยข้อยกเว้น ดังนั้น ในทะเลอาณาเขต ต้องมีเขตพื้นที่อำนาจศาลชั้นต้น ครอบคลุมโดยทั่วถึง ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ เพื่อให้ศาลทำการตรวจสอบในกรณีที่ต้องทำการค้นเรือพาณิชย์ ในกรณีไม่ต้องด้วยข้อยกเว้นของกฎหมายที่ให้เจ้าพนักงานของรัฐกระทำได้ รัฐชายฝั่งมีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย (law enforcement) โดยบัญญัติหลักการในกรณีความผิดขึ้นหลายท้องที่ ให้พนักงานสอบสวนท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้³² และในกรณีความผิดเกิดขึ้นหลายท้องที่ก็ได้บัญญัติไว้แล้ว ให้พนักงานสอบสวนท้องที่ใดรับผิดชอบ ซึ่งพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีความสำคัญในการทำสำนวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เกี่ยวกับผู้ต้องหา ตลอดจนกระทั่งมีความเห็นทางคดีเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา และส่งสำนวนพร้อมทั้งผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการเพื่อดำเนินคดี

โดยสรุป การค้นในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือในกรณีที่ไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล แต่ต้องเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้กระทำการค้นได้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540³³ ดังนั้น บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในเรื่องการค้นในที่รโหฐาน โดยหลัก ต้องมีหมายค้นของศาล เว้นแต่ต้องด้วยข้อยกเว้นให้กระทำการค้นได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92 อนุมาตรา (1)-(5) และในกรณีพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ค้นด้วยตนเองไม่ต้อง

³¹ ณรงค์ ใจหาญ, “หลักประกันสิทธิของประชาชนในคดีอาญาใหม่ : ปัจจุบันและทศวรรษหน้า (2540-2550)”, (มิถุนายน 2540) : 75.

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19.

³³ มาตรา 238.

มีหมายค้น ในกรณีที่ออกหมายค้น หรือค้นได้ตามประมวลกฎหมายนี้³⁴ ถูกจำกัดโดยบทบัญญัติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช 2540 โดยชัดแจ้งแล้ว ซึ่งศาลเท่านั้นเป็นผู้ออกหมาย ค้นดังกล่าวได้ ดังนั้น การค้นเรือพาณิชย์ในทะเลอาณาเขต เมื่อไม่มีเหตุให้ค้นได้ตามที่กฎหมาย บัญญัติแล้ว เจ้าพนักงานของรัฐจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล ซึ่งเจ้าพนักงาน ของรัฐผู้ทำการค้นจะต้องอาศัยคำสั่งหรือหมายของศาลใด ที่มีเขตอำนาจให้ทำการปฏิบัติการค้นได้ ซึ่งการกักหรือยึดเรือที่ให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่เรือถึงเมืองท่าสยาม แต่การค้นสามารถกระทำได้ตั้งแต่ เรืออยู่ในทะเลอาณาเขต ซึ่งประเทศไทยมิได้แบ่งเขตพื้นที่ทางการปกครองทางทะเลในระดับ จังหวัดชายทะเลให้ครบถ้วน จึงจำเป็นต้องทำการวินิจฉัยเขตพื้นที่อำนาจศาล เพื่อขอให้ศาลออก หมายค้น ว่าศาลจังหวัดใดเป็นศาลที่รับผิดชอบออกหมายค้นได้ หรือให้ศาลอาญา เป็นผู้ออก คำสั่งหรือออกหมายค้นในเขตพื้นที่ในทะเลอาณาเขตที่ยังมิได้ประกาศให้ทราบว่าเป็นเขตพื้นที่ทาง การปกครอง หรืออยู่ในเขตอำนาจศาลใด ซึ่งการสอบสวนรวมถึงการดำเนินการทั้งหลายอื่น ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันได้แก่ การค้น รวมอยู่ด้วย ซึ่งประเทศไทยได้ประกาศสิทธิอธิปไตย เขตอำนาจศาล เหนือพื้นที่พัฒนาร่วมที่อยู่นอกทะเล อาณาเขต มิให้มีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา โดยบัญญัติบริเวณที่กำหนดขอบเขตโดยเส้นตรงซึ่งเชื่อมจุดพิคักไว้อย่างชัดแจ้ง ดังปรากฏ ในพระราชบัญญัติองค์การร่วมไทย-มาเลเซีย พ.ศ. 2533 ที่บัญญัติให้ศาลจังหวัดสงขลา ศาลแพ่ง หรือศาลอาญา มีเขตอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เพื่อวัตถุประสงค์ ในการใช้เขตอำนาจศาลเหนือความผิดใด ๆ ที่ได้กระทำลงตามพระราชบัญญัตินี้³⁵ แต่ในทะเล อาณาเขตซึ่งเป็นเขตอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ประเทศไทยมิได้ประกาศเขตพื้นที่ทางการ ปกครองให้มีจุดพิคักพื้นที่เขตอำนาจศาลทางทะเลให้ครบถ้วน ซึ่งเป็นปัญหาข้อกฎหมายและปัญหา ข้อเท็จจริง ในการดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีที่เจ้าพนักงาน ของรัฐจะขอหมายค้นต่อศาล เพื่อทำการค้นเรือพาณิชย์ขณะที่เรือพาณิชย์เดินทาง หรือจอดอยู่ใน ทะเลอาณาเขต เมื่อกรณีนั้นไม่ต้องด้วยข้อยกเว้น ให้เจ้าพนักงานทำการค้นได้ โดยไม่ต้องมี หมายค้น

³⁴ มาตรา 92 วรรค 2

³⁵ มาตรา 21

จึงขอกว่าอ้างข้อเท็จจริง ดังต่อไปนี้ ประกอบการวิเคราะห์

เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2539 กำลังเจ้าหน้าที่ของกองเรือยุทธการ ได้ทำการค้นเรือบรรทุกน้ำมันต่างชาติขณะทอดสมอกกลางทะเลในน่านน้ำไทย ห่างจากฝั่งประมาณ 10 ไมล์ทะเล พื้นที่อำเภอสวี จังหวัดชุมพร เมื่อเตรียมการขนถ่ายน้ำมันขายให้แก่เรือประมง ขายน้ำมันผิดกฎหมาย 2.7 แสนลิตร จึงนำผู้ต้องหาและของกลางมาดำเนินคดีที่อำเภอสตหีบ เป็นเพราะเรือลำดังกล่าวเป็นเรือขนาดใหญ่ไม่สามารถนำเข้ร่องน้ำที่จังหวัดชุมพรได้ จึงประสานกับตำรวจน้ำจังหวัดชุมพร และศุลกากร นำของกลางและผู้ต้องหามาดำเนินคดี เพื่อความสะดวกในการดูแล³⁶ ซึ่งเป็นการปฏิบัติหน้าที่เข้าทำการค้น ตามพระราชบัญญัติให้อำนาจทหารเรือปราบปรามการกระทำความผิดบางอย่างทางทะเล พ.ศ. 2490 ซึ่งให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐนำเรือไปยังที่สะดวกแก่การตรวจค้น การสอบสวนหรือการดำเนินคดี ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ทหารเรือมีอำนาจค้นได้ตามบทบัญญัติกฎหมาย³⁷ แต่อำนาจดังกล่าวกระทบต่อสิทธิผู้ควบคุมเรือ เนื่องจากสถานที่เกิดเหตุมิได้มีการกำหนดพิกัดตำแหน่งเขตพื้นที่ให้อยู่ในเขตพื้นที่ทางการปกครองของจังหวัดใด และพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้เจ้าหน้าที่ทหารเรือมีอำนาจทำการเฉพาะหน้าเท่าที่จำเป็นเท่านั้น โดยมีได้กำหนดขอบเขตอำนาจ ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ทหารเรือใช้ดุลพินิจ โดยไม่มีกรอบแห่งเขตอำนาจพื้นที่ให้ทำการเทียบเคียง หรือให้ยึดถือปฏิบัติ ดังเช่น การกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในท้องที่ใดในจังหวัดเดียวกัน เมื่อไม่แน่ใจว่าพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นมีอำนาจชี้ขาด³⁸ หรือในกรณีที่ไม่ว่าพนักงานสอบสวนใครระหว่างหลายจังหวัด ให้อธิบดีกรมอัยการ หรือผู้ทำการแทนเป็นผู้ชี้ขาด³⁹ ซึ่งเป็นกรณีที่มีการกำหนดพื้นที่รับผิดชอบทางการปกครองครบถ้วนไว้ก่อนแล้ว

³⁶“ทร. บุกกลางทะเลจับเรื่อน้ำมันเถื่อน”. เดลินิวส์ (24 เมษายน 2539).

³⁷ มาตรา 4.

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 21 วรรค 1.

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 21 วรรค 2.

แต่พนักงานสอบสวน ยังไม่แน่ใจว่ามีเขตอำนาจทำการสอบสวนหรือไม่ กฎหมายจึงกำหนดระดับตำแหน่งเจ้าพนักงานของรัฐ ให้เป็นผู้ชี้ขาดในกรณีดังกล่าวขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกแห่งความยุติธรรมให้แก่ประชาชน ให้ได้รับความสะดวก รวดเร็ว ในการติดต่อดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานของรัฐ แต่ในกรณีที่ความผิดอาญาเกิดขึ้นในทะเลอาณาเขต โดยมีได้มีการกำหนดพิกัดเขตทางการปกครองไว้ให้ชัดเจนแล้ว ย่อมเป็นปัญหาต่อการขอหมายค้นเรือพาณิชย์ต่อศาลว่าศาลใดมีอำนาจออกหมายค้น และการนำส่งเรือพาณิชย์ให้พนักงานสอบสวน เพื่อดำเนินการตามกฎหมายโดยทันทีทันใด ซึ่งไม่สามารถทราบได้ว่าขณะทำการค้นพบการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นนั้น พนักงานสอบสวนท้องที่ใดเป็นผู้มีอำนาจสอบสวน เนื่องจากพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น หรืออ้าง หรือเชื่อได้ว่าเกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหามีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน⁴⁰ การค้นเมื่อพบการกระทำความผิดอาญา เป็นที่มาแห่งอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวน เพื่อมิให้เกิดความยุ่งยาก แม้ว่าการปฏิบัติการค้นต่อเรือไทย เจ้าพนักงานของรัฐต้องเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่

ข้อเท็จจริงอีกกรณีหนึ่ง ที่มีได้กำหนดเขตพื้นที่จังหวัดทางทะเลไว้ให้ครบถ้วน ปรากฏข้อเท็จจริงว่า

เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2540 เรือท่องเที่ยวขนาดใหญ่ชนหินโสโครก น้ำเข้าเรืออัปปางกลางทะเล ทำให้ผู้โดยสารทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนับร้อยชีวิตเผชิญอันตรายอยู่บนเรือที่กำลังจะจม โดยเรือได้ออกไปจากเกาะภูเก็ตเพียงชั่วโมงครึ่ง และขณะนี้ยังตรวจสอบไม่ได้ว่าพื้นที่เกิดเหตุเป็นพื้นที่จังหวัดภูเก็ตหรือจังหวัดกระบี่ ซึ่งจุดเกิดเหตุห่างจากฝั่งประมาณ 10 กิโลเมตร⁴¹ ทำให้เกิดปัญหาข้อยุ่งยากในทางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ การบังคับใช้กฎหมาย มิได้เป็นด้วยความสะดวก รวดเร็ว ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้นี้ยังมิได้รับการแก้ไข

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18.

⁴¹ เรือสำราญ, ไทยรัฐ (5 พฤษภาคม 2540) : 18.

อำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนเกี่ยวเนื่องกับอำนาจค้น

1. รายงานการประชุมพิจารณาร่างกฎหมายการปฏิบัติงานศุลกากรในเขตต่อเนื่อง

ปรากฏข้อเท็จจริง ในรายงานการประชุมพิจารณาร่างกฎหมายการปฏิบัติงานศุลกากรในเขตต่อเนื่อง ในประเด็นการจับกุมในทะเลอาณาเขต ว่าเจ้าพนักงานของรัฐจะทราบได้อย่างไรว่า อำนาจการสอบสวนดำเนินคดีอาญาอยู่ในเขตอำนาจของพนักงานสอบสวนท้องที่ใด ก่อนที่จะประกาศเขตต่อเนื่องของราชอาณาจักรไทย โดยผู้แทนกรมตำรวจแถลงให้คณะกรรมการทราบ

เนื่องจากในอ่าวไทย หรือที่เรียกว่า อ่าวประวัติศาสตร์ ได้แบ่งพื้นที่ทะเลไว้ 8 จังหวัด (7 จังหวัด เนื่องจากกรุงเทพมหานคร รวมเอาเขตพื้นที่ทางทะเลจังหวัดธนบุรีเข้าไว้ด้วยกัน) คือ จังหวัดที่อยู่รอบอ่าวไทยตอนใน การแบ่งได้แบ่งตามเส้นลองจิจูด ละติจูด ที่ตัดกัน และระยะห่างจากชายฝั่ง ซึ่งปรากฏตามแผนที่การเดินทาง ส่วนจังหวัดอื่น ๆ มีเขตจังหวัดพื้นที่เฉพาะทะเลชายฝั่ง โดยวัดระยะจากฝั่งออกไปในทะเล โดยไม่เกินเส้นฐานปกติที่กำหนดขึ้น ส่วนอาณาเขตในทะเลที่เลยเส้นฐานปกติ ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ว่าพื้นที่จุดใดเป็นของจังหวัดใด

วิธีปฏิบัติ คือ เมื่อมีการทราบการกระทำความผิดในทะเลอาณาเขตของไทยก็จะหาที่เรือ (จุดที่เรือขณะทำความผิด) โดยการตั้งเข็มทิศ แล้วหาจุดที่เส้นลองจิจูด ละติจูด ตัดกัน เมื่อหาที่เรือได้แล้วจึงดูในแผนที่เดินเรือว่า ณ ที่เรื่อนั้นวัดระยะไปยังแผ่นดินที่ใกล้ที่สุดอยู่จังหวัดใด ก็จะนำผู้ต้องหา ของกลาง ไปยังจังหวัดนั้น และถือว่าจังหวัดนั้นมีอำนาจในการสอบสวนดำเนินคดีต่อไป และผู้แทนกรมศุลกากร สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงยุติธรรม ได้แถลงว่า ตามข้อเท็จจริงที่ผู้แทนกรมตำรวจแถลงนั้น ได้ถือปฏิบัติตลอดมาเป็นเวลานาน ซึ่งคดีเช่นนี้ได้ฟ้องร้องกันมาก โดยไม่มีปัญหาในเรื่องเขตอำนาจของพนักงานสอบสวน⁴²

⁴² กองวิชาการ กรมตำรวจ, “รายงานการประชุมพิจารณาร่างกฎหมายการปฏิบัติงานศุลกากรในเขตต่อเนื่อง, ครั้งที่ 3/2538 “21 มีนาคม 2538”

จากหลักการวินิจฉัยดังกล่าว เห็นได้ว่าการคำนวณวัดระยะเข็มทิศ จากจุดที่เรือกระทำ ความผิดเข้าสู่พื้นที่จังหวัดที่ใกล้ที่สุดนั้น แล้วแต่การใช้ดุลพินิจกำหนดทิศทางของวัดระยะ เนื่องจากสามารถคำนวณวัดในทิศทางใดก็ได้ ไม่ว่าจะเข้าไปในแนวระดับแนวราบ หรือระดับ แนวตั้ง หรือแนวแยง เข้าหาฝั่งทะเลที่ใกล้ที่สุด

2. คำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนในทะเลอาณาเขต

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3/2513 เหตุเกิดในทะเล ไม่ทราบแน่ชัดว่าอยู่ในเขตจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ หรือจังหวัดชลบุรี หรือจังหวัดสมุทรปราการ ผู้เสียหายแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนอำเภอเมืองสมุทรปราการ พนักงานสอบสวนอำเภอเมืองสมุทรปราการมีอำนาจสอบสวนได้ และศาลจังหวัดสมุทรปราการ มีอำนาจสอบสวนได้⁴³

ข้อเท็จจริงในคดีนี้ เป็นกรณีที่มีการแบ่งเขตพื้นที่ทางทะเล ให้จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดชลบุรี เป็นเขตพื้นที่จังหวัดทางทะเลไว้ก่อนแล้ว⁴⁴ และเป็นกรณีที่ไม่แน่ใจว่า มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในท้องที่ใดในระหว่างหลายท้องที่⁴⁵ ศาลจังหวัดสมุทรปราการ จึงมีอำนาจสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนในท้องที่หนึ่ง จะชำระคดีที่ศาลซึ่งท้องที่นั้นอยู่ในเขตอำนาจก็ได้⁴⁶ การค้นเรือพาณิชย์ โดยการขอยกค้ำจากศาลนั้น มิได้มีบทบัญญัติใดให้เจ้าพนักงานของรัฐที่จะต้องขอยกค้ำจะต้องขอต่อศาลใด โดยจะนำเรื่องเขตอำนาจศาลมาเทียบเคียงใช้บังคับ ก็มีขัดแย้งนัก เนื่องจากประเทศไทยยังมิได้ประกาศเขตพื้นที่ทางทะเลไว้ครบถ้วน ดังเช่น พื้นที่จังหวัดทางทะเลในอ่าวไทยตอนใน ดังที่กล่าวไว้แล้ว

⁴³ คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2513 (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2513), ตอนที่ 1, หน้า 1-8.

⁴⁴ พระราชบัญญัติ กำหนดเขตจังหวัดในอ่าวไทย ประกาศ ณ วันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2502.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 (1).

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22 (1).

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2670/2535 เหตุเกิดในเรือไทยเป็นการกระทำความผิดในราชอาณาจักรไทย พนักงานสอบสวน กองปราบปราม กรมตำรวจ มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ทั่วราชอาณาจักร จึงมีอำนาจสอบสวน⁴⁷

ข้อเท็จจริงคดีนี้ ประเด็นแห่งคดีที่มีข้อโต้แย้งต่อผู้เรื่องอำนาจการสอบสวนนั้น เห็นได้ว่า เหตุเกิดขึ้นในเรือประมงไทย ซึ่งเป็นเรือไทย ดังนั้น จึงถือได้ว่าเป็นการกระทำความผิดในราชอาณาจักรไทย⁴⁸ และการสอบสวนได้ดำเนินการสอบสวน โดยพนักงานสอบสวน กองปราบปราม กรมตำรวจ ซึ่งมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาดังกล่าวได้ทั่วราชอาณาจักรอยู่ก่อนแล้ว

3. ปัญหาเรื่องพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ

หากไม่มีการโต้แย้ง หรือตกลงกันเองได้ ก็ไม่มีปัญหาการใช้มาตรา 21 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีที่ตกลงกันไม่ได้ ว่าจะให้พนักงานสอบสวนท้องที่ใดเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ แม้มาตรา 21 จะใช้คำว่า “ในกรณีที่ไม่ว่า...” ก็ตาม เป็นเรื่องที่พนักงานสอบสวนจะวินิจฉัยได้เองว่า ใครควรจะเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ กรณีโต้แย้งไม่ตกลงกันในเรื่องเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ อาจมีได้ทั้งกรณีพนักงานสอบสวนในท้องที่หนึ่งหรือหลายท้องที่โต้แย้ง หรืออาจมีกรณีที่ต่างฝ่ายก็ไม่สมควรใจเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ จะเป็นเพราะเหตุประการใดก็ตาม เช่น เข้าใจโดยสุจริตว่าควรเป็นอีกฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบก็ดี เหล่านี้เป็นกรณีที่มาตรา 21 นี้จะต้องนำไปใช้ และผลของการปฏิบัติผิดพลาดในเรื่องพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบนี้ อาจจะต้องถูกยกฟ้องก็ได้ ทำนองเดียวกับการสอบสวนคดี โดยผู้ที่ไม่อำนาจสอบสวน กรณีไม่ว่าใจอย่างนี้ต้องให้ผู้มีอำนาจชี้ขาดแบ่งออกได้ 2 กรณี คือ

⁴⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2535 (กรุงเทพมหานคร : บริการส่งเสริมงานตุลาการ, 2535) เล่ม 8, หน้า 168-170.

⁴⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 4 วรรค 2

ก. ในกรณีจังหวัดเดียวกัน มีปัญหาเรื่องพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ แบ่งออกเป็นสองพวก คือ

(1) จังหวัดอื่น ๆ นอกจากจังหวัดพระนครและธนบุรี ให้ข้าหลวงประจำจังหวัด (ผู้ว่าราชการจังหวัด) เป็นผู้ชี้ขาด

(2) เฉพาะจังหวัดพระนครและธนบุรี ให้ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวน ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่รองอธิบดีกรมตำรวจขึ้นไป เป็นผู้ชี้ขาด

ข. ในกรณีหลายจังหวัด ไม่ว่าจะพนักงานสอบสวนคนใดเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ให้อธิบดีกรมอัยการ หรือผู้ทำการแทน เป็นผู้ชี้ขาด

สำหรับหลายจังหวัดนี้ ส่วนมากเข้าใจว่า หมายถึง หลายจังหวัดอื่นนอกจากพระนครและธนบุรี ถ้าเป็นกรณีไม่แน่ว่าพนักงานสอบสวนคนใดในจังหวัดพระนครและธนบุรีแล้ว ถือว่าเป็นอำนาจของรองอธิบดีกรมตำรวจขึ้นไปทั้งสิ้น

จึงขอปรับความเข้าใจในข้อนี้ว่า จะตีความอย่างไรจึงจะถูกต้อง กรณีเห็นว่า สำหรับอธิบดีกรมอัยการ หรือผู้ทำการแทนแล้ว เมื่อมีกรณีไม่แน่ว่าพนักงานสอบสวนคนใดในระหว่างหลายจังหวัด (สองจังหวัดขึ้นไป) แล้วไม่แน่ว่าเป็นกรณีของหลายจังหวัดใดในประเทศไทย อธิบดีกรมอัยการ หรือผู้ทำการแทน เป็นผู้ชี้ขาดทั้งสิ้น.. ในกรณี “อ้างหรือเชื่อว่า” ตามมาตรา 21 เป็นประโยชน์กับโจทก์ซึ่งเป็นฝ่ายอ้างและศาล เมื่อมีการคัดค้านอำนาจฟ้องคดีของโจทก์ และศาลที่พิจารณาคดี เพราะบางคดีไม่ทราบแน่ชัดว่า เรื่องเกิดในท้องที่ใด เพราะฉะนั้นเมื่อโจทก์อ้างว่าความผิดเกิดขึ้นในเขตศาลใด หรือเชื่อว่าความผิดเกิดขึ้นในเขตศาลใด โจทก์ยื่นฟ้องศาลนั้นได้⁴⁹

⁴⁹ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 1 ถึงมาตรา 267 ว่าด้วยหลักทั่วไปและกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นและอุทธรณ์ฎีกา ฯลฯ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสาสน์, 2508), หน้า 211-223.

การพิจารณาคดีอาญา ควรพิจารณาคดีในศาลที่มูลคดีเกิดขึ้น ตามหลักกฎหมายทั่วไป เพราะนอกจากจะลงโทษผู้กระทำผิดให้เจ็บหลายโดยตรงแล้ว ยังต้องการให้ผู้รู้เห็นในการกระทำ ความผิดได้รับรู้ และรู้เห็นด้วยว่าโทษของการกระทำความผิดนั้นเห็นผลทันตา ทำให้ผู้อื่นขยายไม่เอาเยี่ยงอย่างว่าบุคคลที่กระทำความผิดนั้นได้รับโทษทัณฑ์ตามกรรมที่ตนได้สร้างขึ้น แต่ในทะเลอาณาเขตที่ประเทศไทยยังมีได้ประกาศเป็นเขตพื้นที่ทางการปกครอง หรือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ให้เป็นเขตอำนาจเจ้าพนักงานของรัฐ เห็นได้จากเขตอำนาจศาลจังหวัด มิได้ครอบคลุมไปถึงทะเลอาณาเขตด้วย จะอนุวัติให้ถือว่าเป็นกรณีเดียวกัน หรือเป็นกรณีไม่แน่ว่าความผิดอาญาเกิดขึ้นในเขตท้องที่ใดในหลาย ๆ จังหวัด ให้อธิบดีกรมอัยการ หรืออัยการสูงสุด เป็นผู้ชี้ขาดในเรื่อง พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับหลักการดังกล่าว เพราะว่าในทะเลอาณาเขตที่มีใช้เขตพื้นที่ทะเลในอ่าวไทยตอนใน ยังมีได้ประกาศเป็นเขตพื้นที่ เขตอำนาจทางการปกครอง ให้พนักงานของรัฐมีความรับผิดชอบไว้ก่อน เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ของทะเลอาณาเขต สมควรที่ประเทศไทยพิจารณาประกาศเขตพื้นที่ทางการปกครอง ระบุอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม ที่รับผิดชอบในทะเลอาณาเขตให้ครบถ้วน ต่อไป ซึ่งอาจกระทำได้ในรูปประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี⁵⁰ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายภายในรัฐ คุ้มครองรักษาผลประโยชน์ของรัฐ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากการดำเนินการค้นเรือพาณิชย์ในทะเลอาณาเขต ซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้ควบคุมเรือพาณิชย์ โดยเจ้าพนักงานที่มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ เนื่องจากความยุติธรรมไม่เป็นสิ่งที่พึงปฏิเสธหรือผัดผ่อนได้ “justitia non est neganda, non deferenda” และการดำเนินการค้น เจ้าพนักงานผู้มีเขตพื้นที่รับผิดชอบเท่านั้น ที่มีอำนาจค้นในเขตพื้นที่ของตน และจะนำหมายค้นไปดำเนินการค้นนอกเขตพื้นที่รับผิดชอบของผู้ที่ออกหมายค้นมิได้

การค้นโดยมิชอบในประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ถ้าศาลวินิจฉัยว่าเจ้าพนักงานกระทำการจับ ค้น หรือยึด โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลก็จะไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มา เช่น เจ้าพนักงานค้นบ้าน ก

⁵⁰ ราชพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่...) พ.ศ. มาตรา 34. คณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ, “บันทึกความเห็นเรื่องการจัดตั้ง ยุบ เปลี่ยนแปลง กระทรวง ทบวง กรม” มีนาคม 2539.

โดยไม่มีหมายค้นในกรณีที่ต้องมีหมาย และได้พบและยึดบันทึกส่วนตัว ซึ่งระบุว่า ก. ทำร้าย ข. และเอาปืนของกลางไปซ่อนไว้ที่กลางทุ่งนา ศาลจะรับฟังบันทึกดังกล่าวเป็นพยานเอกสารต่อ ก. มิได้ ส่วนปืนของกลางก็จะรับฟังมิได้เช่นเดียวกัน เพราะถือว่าเป็นพยานที่ได้มาจากพยานชั้นแรก (derivative evidence) ที่เสียไป ตรงตามหลักที่ศาลอเมริกัน เรียกว่า “ผลไม้ของต้นไม้ที่เป็นพิษ” (fruit of the poisonous tree) กล่าวคือ เมื่อดันไม้เป็นพิษ ผลของต้นไม้นั้นก็ย่อมเป็นพิษตามไปด้วย เว้นแต่ต้องด้วยข้อยกเว้น 2 ประการ คือ

(1) กรณีที่จะต้องมีการค้นพบพยานชั้นนั้นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ (inevitable discovery) แม้จะไม่มี การได้มาซึ่งพยานชั้นแรก เช่น บันทึกของ ก. ระบุว่า เอาปืนของกลางไปทิ้งไว้ใน ตู้ไปรษณีย์ ปืนของกลางนั้นรับฟังมิได้ เพราะว่ามีระเบียบบังคับให้พนักงานไปรษณีย์ต้องนำสิ่ง ของแปลกปลอมส่งให้เจ้าพนักงานตำรวจ แม้ว่าจะไม่ทราบถึงที่ซ่อนปืนนั้นจากบันทึกของ ก. ที่ได้มา เพราะการค้นบ้าน ก. อันมิชอบก็ตาม

(2) กรณีที่จะต้องมีการค้นพบพยานชั้นนั้นจากแหล่งอิสระ (independent source) ถ้าอัยการพิสูจน์ได้ว่า มีการค้นพยานชั้นหลังนั้นอยู่นั้นเอง จากแหล่งหรือวิธีการอื่นที่ไม่เกี่ยวกับ พยานชั้นแรก เช่น กรณีตามบันทึกของ ก. ข้างต้น ถ้าอัยการสามารถพิสูจน์ได้ว่า ผลการสืบสวน สอบสวนของตำรวจจะนำไปสู่การค้นพบปืนของกลางนั้นอยู่แล้ว แม้ว่าจะไม่มีการค้นและยึด บันทึกส่วนตัวของ ก. มาก็ตาม กล่าวคือ ตำรวจได้สอบปากคำพยานผู้เห็นเหตุการณ์ขณะที่ยาน นำปืนไปทิ้ง และตำรวจพอจะทราบแล้วว่าปืนนั้นอยู่ที่ใด ซึ่งในที่สุดตำรวจก็คงจะหาปืนนั้นพบ แม้ว่าจะไม่มีการค้นและยึดบันทึกส่วนตัวของ ก. ก็ตาม

ผลดีของหลักการนี้ เป็นการยับยั้ง (deter) มิให้เจ้าพนักงานล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน แต่มีผลเสียคือมีผลให้ผู้กระทำความผิดต้องถูกปล่อยตัวไป มีผลกระตุ้นให้เจ้าพนักงาน กระทำการอันมิชอบบางอย่าง คือให้การเท็จ (perjury) เพื่อให้ศาลเห็นว่าวิธีการที่ได้มาซึ่งพยาน หลักฐานนั้นชอบด้วยกฎหมาย⁵¹

⁵¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. “หลักการไม่ยอมรับฟังพยานวัตถุ พยานเอกสาร ซึ่งได้มา โดยการจับ การค้น การยึด ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ในสหรัฐอเมริกา” วารสารนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ 9 (2520) : 124-133.

การค้นโดยมิชอบในกฎหมายไทย

1. หลักการไม่ยอมรับฟัง (exclusionary rule) พยานวัตถุหรือพยานเอกสาร อันถือว่าเป็นพยานที่มีรูปร่าง (tangible evidence) ที่ได้มาโดยวิธีการอันมิชอบในกฎหมายไทย เช่นเดียวกันกับหลักกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า พยานวัตถุ พยานเอกสาร...ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่า จำเลยมีผิด หรือบริสุทธิ์ ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการ...โดยมิชอบประการอื่นรวมอยู่ด้วย...⁵² ซึ่งในเรื่องการค้นเรือพาณิชย์เป็นการค้นในท้องเรือ เป็นการกระทำของเจ้าพนักงานเพื่อหาตัวบุคคล หรือเพื่อหาสิ่งของ อาจเป็นการกระทำเพื่อจับกุมตัวบุคคล⁵³ หรือการกระทำเพื่อช่วยบุคคล⁵⁴ เพื่อหาสิ่งของเป็นพยานหลักฐาน⁵⁵ หรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งศาล⁵⁶ ซึ่งในคดีอาญาต้องมีหมายค้นโดยศาลหรือคำสั่งศาล⁵⁷ เว้นแต่ต้องด้วยข้อยกเว้น การค้นในเรือพาณิชย์ก็สามารถกระทำได้ โดยไม่ต้องมีหมายค้นเทียบเคียงมาตรา 92 อนุมาตรา (1) - (5) แสดงให้เห็นได้ว่า กฎหมายให้เจ้าพนักงานมีความเป็นภาวะวิสัย (objectivity) ด้วย โดยเฉพาะการค้นในท้องเรือ ที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ทั้งนี้เพื่อความจริงให้ปรากฏและความยุติธรรมให้เกิดขึ้น

2. ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเป็นระบบผสม ในการพิจารณาคดี หากศาลคิดว่าจะได้ความจริงจากการถามพยาน การตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่...ศาลก็ไม่ควรริบหรือทำเช่นนั้น อันเป็นสิ่งที่ทุกคนพึงปรารถนา สมกับศาลเป็นเจ้าพนักงานในการยุติธรรม "ได้รับ

⁵² มาตรา 226.

⁵³ มาตรา 69 (4).

⁵⁴ มาตรา 69 (3).

⁵⁵ มาตรา 69 (1) (2).

⁵⁶ มาตรา 69 (5).

⁵⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 238.

ความไว้วางใจมอบหมายจากรัฐ และโดยที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเราเป็นแบบอย่างประเทศตะวันตก การวิเคราะห์จึงต้องวิเคราะห์ตามแนวคิดของประเทศตะวันตก ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีใช้หลักปฏิบัติ (rule) แต่เป็นกฎหมาย (law)⁵⁸ โดยเจ้าพนักงานของรัฐมีหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง ในเรื่องที่กำลังกันว่า ความจริง คือ อะไร มีพยานหลักฐานใดยืนยันสนับสนุน ซึ่งในการนี้ เจ้าพนักงานของรัฐและศาลมีอำนาจค้นหาความจริงการกระทำความผิดอาญาในทะเลอาณาเขตให้ปรากฏ โดยมีเขตอำนาจพื้นที่ทางกฎหมายรองรับ อันเป็นการยอมรับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย โดยการกำหนดกรอบคุ้มครองประชาชน มิให้เจ้าพนักงานใช้อำนาจ โดยมีได้มีการควบคุมจำกัด ขอบเขตแห่งอำนาจพื้นที่ทางการปกครองรับผิดชอบ อำนาจนั้นอาจจะก้าวล่วงเข้าข้ำยสิทธิขั้นมูลฐานของประชาชน และเมื่อถึงเวลาเรียกร้อง การที่จะเรียกร้องเอาเสรีภาพ ดังกล่าวกลับคืนมา เพื่ออำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน คงเป็นไปได้ด้วยความยุ่งยากลำบาก จากสภาพภูมิประเทศที่ประเทศไทยมีชายฝั่งทะเล ทั้งสองด้าน เจ้าพนักงานมีสิทธิใช้ดุลพินิจดำเนินคดีอาญา ยังจุดใด จังหวัดใด เป็นกรณีที่มีรัฐมิได้ ให้ความมั่นใจแก่ประชาชนว่าจะได้รับการปฏิบัติ โดยความเป็นธรรม ด้วยความรวดเร็ว ตามกระบวนการนิติธรรม เนื่องจากเขตพื้นที่ในทะเลอาณาเขตไม่มีเครื่องหมายที่กำหนดได้แน่นอน จึงเป็นปัญหาข้อกฎหมายว่าจะมีมาตรการใดในการแก้ไขปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ให้ได้ เพื่อสนับสนุนปกป้องสิทธิหน้าที่ของผู้ทำการค้นและผู้ถูกทำการค้น ขณะที่เรือพาณิชย์อยู่ในทะเลอาณาเขต ซึ่งประเทศไทยบัญญัติพระราชบัญญัติองค์การร่วมไทย-มาเลเซีย พ.ศ. 2533 โดยได้ตกลงกับประเทศมาเลเซียในเรื่องการกำหนดเขตพัฒนาร่วมบริเวณไหล่ทวีป ซึ่งหมายถึงส่วนของพื้นที่ทะเลลงไปใต้ดิน ให้อยู่ในเขตศาลจังหวัดสงขลา ศาลแพ่ง หรือศาลอาญา ตามเส้นตรง ซึ่งเชื่อมจุดพิคัด ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ในทะเลอาณาเขตของประเทศ ยังมีได้มีการกำหนดเขตพื้นที่ทางการปกครองภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ บนพื้นฐานของหลักความเป็นธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาการค้นเรือพาณิชย์ไว้ให้ปรากฏ สอดคล้องกับเขตพื้นที่อำนาจการสอบสวน เนื่องจากในการพิจารณาคดีอาญา เมื่อโจทก์อ้างว่า ความผิดอาญาเกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลใด ควรพิจารณาคดีนั้นในเขตศาลที่มีมูลคดีเกิดขึ้นตามหลักกฎหมายทั่วไป เพราะว่านอกจากกลางโทษผู้กระทำความผิดให้เจ็ดหลาบโดยตรงแล้ว ยังแสดงให้เห็นในการกระทำความผิดได้รับรู้ และรู้เห็นด้วยว่าโทษของการกระทำความผิดนั้น

⁵⁸ คณิศ ฅ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน”

บังเกิดแก่ผู้กระทำความผิดทำให้ผู้อื่นมีกลิ่นละเมียดกฎหมาย อันเป็นการป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดอาญา ที่มีให้บุคคลอื่นในพื้นที่นั้น ๆ เอาเยี่ยงอย่าง จากการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ทั้งเป็นการอำนวยความสะดวก ความรวดเร็ว ในการดำเนินการอื่นตามกระบวนการทางคดีอาญา อาทิ การเก็บรักษาของกลางไว้ในเขตพื้นที่ที่มีความผิดอาญาเกิดขึ้น ย่อมเป็นความสะดวกต่อเจ้าพนักงานของรัฐ และเจ้าของทรัพย์สิน ในกรณีนี้ย่อมนำหลักเกณฑ์เขตพื้นที่ทางการปกครองที่มีอำนาจหน้าที่กว้างกว่ามาใช้บังคับได้ อาทิ เขตพื้นที่ทางการปกครองระดับเขต, ภาค ซึ่งสามารถครอบคลุมเขตพื้นที่จังหวัดทางทะเลหลาย ๆ จังหวัด ไว้ในเขต, ภาคเดียวกันได้ โดยมีหลักว่าการดำเนินคดีอาญาภายใต้การแสวงหาความจริงจากเจ้าพนักงานของรัฐที่ทำการค้นเรือพาณิชย์ เมื่อพบความผิดอาญา จะต้องถูกจำกัดให้ดำเนินคดีอาญา ในเขตพื้นที่ทางการปกครองระดับเขต, ภาค หรือระดับจังหวัด ที่มีการประกาศกำหนดไว้อย่างชัดเจนแล้วเท่านั้น อันเป็นประโยชน์ในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบพิสูจน์ และหักล้างพยานหลักฐานซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นผลดีแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอาญาทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นทั้งฝ่ายรัฐ หรือฝ่ายเอกชนผู้ประกอบการเดินเรือพาณิชย์ที่เดินผ่าน หรือจอดลอยลำอยู่ในทะเลอาณาเขต มิใช่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินคดีดังกล่าว ยังเขตพื้นที่ใดก็ได้ ซึ่งประเทศไทยได้แบ่งส่วนราชการในระดับกระทรวง แบ่งเป็นระดับเขต, ภาค ให้มีอำนาจปกครอง กำกับดูแล บังคับบัญชา ส่วนราชการระดับจังหวัด รวมอยู่ด้วยแล้ว

ปัญหาการค้นยานพาหนะ

ทุกคนคงจะยอมรับในหลักความจริงที่ว่า บางครั้งแม้จะไม่ได้พักอยู่ในเคหะสถาน ก็ต้องการความเป็นส่วนตัว โดยเฉพาะไม่ต้องการให้ผู้อื่นสามารถบงกษสิทธิในการใช้ชีวิตอย่างเสรีโดยปกติสุข เช่น การนั่งพักผ่อนในสวนสาธารณะ การเดินเล่นบนท้องถนน การนั่งอยู่ในรถยนต์ เป็นต้น ถ้าการใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติสุขในลักษณะดังกล่าวอาจถูกสงสัยและถูกค้นโดยมีขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติไว้ดังกล่าวก็จะไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญโดยแน่แท้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องการค้นยานพาหนะไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานจึงอาจใช้กฎหมายที่มีอยู่ปรับใช้ไป โดยถือว่าถ้ามีสิทธิค้นตัวคนในรถ ก็ต้องค้นรถยนต์ผู้นั้นด้วย เพราะถือว่ารถยนต์มิใช่ที่รโหฐาน ดังนั้น เมื่อเจ้าพนักงานมีเหตุสงสัยผู้ขับขี่รถยนต์คันใดว่าเป็นผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดก็ค้นได้ โดยอาศัยบทบัญญัติ มาตรา 93 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในสถานที่นั้น กฎหมายคุ้มครองเฉพาะสถานที่ที่เป็น
 เคหสถานอันเป็นที่รโหฐาน ถ้าเป็นที่สาธารณสถานกฎหมายในเรื่องการค้นมิได้คุ้มครองไว้
 แต่อย่างใด สถานที่ที่เป็นที่รโหฐาน แสดงว่าเป็นสถานที่ที่มีคนอยู่อาศัยและครอบครอง ประกอบ
 กับความต้องการเป็นส่วนตัว ไม่ประสงค์ให้ผู้ใดเข้ารบกวนสิทธิเช่นว่านี้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า
 กฎหมายให้ความคุ้มครองสถานที่ต่างกัน เป็นเหตุให้การใช้อำนาจของรัฐต้องคำนึงเสียก่อนว่า
 สถานที่ที่จะเข้าไปค้นนั้นเป็นสถานที่เช่นไร ในปัจจุบันนี้ความเจริญทั้งในด้านวัตถุและวิทยาการ
 สมัยใหม่ ทำให้มีการสร้างที่อยู่อาศัยทำนองเดียวกับบ้าน แต่ที่แตกต่างจากบ้านคือสามารถเคลื่อน
 ที่ไปได้ เช่น รถบัสขนาดใหญ่ ภายในมีการบรรจุอุปกรณ์อุปโภคบริโภคไว้อย่างพร้อมมูล
 สามารถอยู่อาศัยเหมือนบ้านทุกประการ ทั้งยังเคลื่อนย้ายไปด้วยเครื่องยนต์ในตัวเอง เนื่องจาก
 การค้นมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการค้นโดยมีหมายหรือไม่มีหมายก็ตาม
 เพราะผู้ถูกค้นจะต้องเสี่ยงภัยต่ออำนาจสองอย่างคือ อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าพนักงาน
 และอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย อำนาจตามอำเภอใจนั้นส่วนหนึ่งจะถูกควบคุมโดย
 คุณธรรมในจิตใจของเจ้าพนักงานนั้น ซึ่งถ้าเกิดความเสียหายจากอำนาจเช่นนี้เจ้าพนักงานนั้นจะ
 ถูกลงโทษทั้งทางอาญา ทางแพ่ง และทางวินัย ซึ่งเป็นมาตรการยับยั้งการค้นโดยมิชอบ

การค้นยานพาหนะตามหลักกฎหมายไทยมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะเจาะจง แต่ได้
 บัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเรื่องการค้นโดยทั่วไป โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
 บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ต่างกันทั้งสองกรณีคือ การค้นที่รโหฐาน และการค้นที่สาธารณสถานนั้น
 มีเหตุแห่งการค้นที่ต่างกัน การค้นที่รโหฐานนั้นอาศัยเหตุตามบทบัญญัติมาตรา 69 (กรณีมีหมาย)
 และมาตรา 92 (กรณีไม่มีหมาย) ตัวอย่างการค้นรถยนต์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ปราบกฏตามคู่มือ
 ว่าด้วยการค้นและยึดซึ่งพิมพ์เผยแพร่โดยกระทรวงยุติธรรม ในเรื่องทฤษฎี “สิ่งที่อยู่ในที่โล่ง”
 อาจนำมาใช้กับยานพาหนะได้ ยิ่งกว่านั้นสิ่งใดก็ตามที่อาจเปิดเผยได้โดยใช้ไฟฉายส่องเข้าไปในรถ
 เวลากลางคืนก็ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่ในที่โล่ง⁵⁹ โดยทั่วไปหากมีเหตุอันควร มิใช่เห็นแต่สงสัยเท่านั้น
 ที่จะใช้เป็นเหตุในการขอค้นยานพาหนะ ก็ไม่จำเป็นต้องมีหมายค้น หากยานพาหนะนั้นกำลัง
 เดินทาง หรืออาจจะเดินทางไปได้ ทั้งนี้ด้วยเหตุที่มันอาจเคลื่อนที่ออกไปนอกเขตอำนาจศาล
 และเนื่องจากลักษณะแตกต่างเฉพาะตัวระหว่างยานพาหนะกับบ้านเรือนที่อาจทำการค้นรถยนต์ได้
 โดยไม่จำเป็นต้องมีหมาย โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ไม่อาจใช้เป็นเหตุผลข้ออ้าง ในการค้นที่พักอาศัย
 หรือทำการค้นโดยไม่ต้องมีหมายค้น

⁵⁹ จูคติ ธรรมมโนวานิช, “การค้น” หน้า 128.